

ալ տուած ըլլար, մանւանդ որ Մեծ. Հեղինակին նպատակն ալ եղած է և անօթացնեն, “մայրենի կեանքին եւ դրականութեան քիչ տեղակ խնտելիք նշցիցին, որովհետեւ ինչպէս հասարակորդէ ժամանք է, ժողվուրդն մշտաւելի հետաքրցրութիւն ունի գիտնալու, ի մասնաւորի երբ իւր իսկ սրած անձեռն են անոնք, իմանալու անոնց ծննդեան թուականն, ուր եւ ինչպէս կրթութիւնը եւն:

Սակայն ուրախութեամբ պիտի ըսենք, որ գործ գելէնքն, իրեւ ժողովական զրուածք պանձելի են. ընթերցում մէկ շնչով առջւեւ մինչեւ վերը առանց ձանձրանալու ըր կարգայ, ուսից համարու բայց ամփոփ գաղափար մը կինայ կազմել մէն մի դրագես հեղինակն հայրենասէր ոգեշընչ գործունէութեան մասն. եւ իրը այսպիս մեծապէս գնահատելի եւ յանձնարարելի է հատորիկս իրը ընթերցանութեան մատեան մը:

Ուստի եւ կը շնորհաւենք անկեցարար և կը մաղթենք, որ Մեծ. Հեղինակն շարուանակէ այս իւր նոր ձեռնարիկն առաջ մեզի դեռ ուրիշ նորանոր գրական գէմքեր:

Հ. Յ. ՏՀՐ-ՄՎՐԴԱՐԵԱՆ

MARTIN JUGIE, Nestorius et la controverse nestorienne (է լատ. Bibliothèque de Théologie historique), Paris, Gabriel Beuchesne 1912. Էջ 326.

Արք Loofsի “Նեստորիական”, հրատարակուեցաւ եւ Նեստորի “Հեղինակիշտեսի դիքն” ասորի թարգմանութեամբ երեւան ելաւ, “Նեստորի ուղղափառութեան խնդիրը գարձեալ այժմէութիւն զբեցաւ. գիտական աշխարհի առջեւ օրուան մարզն, եղաւ հինգերորդ գարու Հերիսովանապեալը, որ հոգիներն անգամ մըն ալ անպէս յօւզեց թեր ու գէմ, ինչպէս գրգուած էր Նիփասանա ժողովքի ժամանակի. Գրական այս սապէ պայքարին, կը շրանւակուի, կու դայ իսունել իւր ազգց ձայնը Պարիսի աստուածաբանական ուսուցչապեաներէն հայկապ գէմք մըն ալ՝ Մարտէն ժիշտի իւր ներկայ մենագրութեամբը:

Անհամար երկրիմութիւններով լի են Նեստորի գրութիւնները, կարելի չէ հետեւաբար կիրովի հակառակորդին վարդապետութեան մասն ուղիղ դաստանան կորել ուղղափառութեան երեւացիթ ընծայոց քանի մը հասակոտորներու վայ միան յենով: Հարկ է նաև մանր ուսումնասիրել կեանքը, զոր ապրեցաւ Նեստոր իրեւ քահանայ Անտիոք եւ իրբեւ եպիսկոպոս՝

Կ. Պոլիս, Հարկ է քայլ առ քայլ հետեւիլ սատուածածին, ասութեան մասն ծագած վկանաբնութիւններու, Նեստորի դատապարտութեան, Եփեսոսի ժողովոյն բռնած ընթացքին, Հերեւակարիքն աքսորման ու մահուան, այս ժամանակ շղթայացած այս գէպքերը կը պարզին մեր առջեւ Նեստորի իսկական նկարագրին ըմբցուուած ու աւանդուած ժամանակակից յիշատակարաններէ: Բայց չէ կարելի որ “անմեղ” մը զոր գատապարտուած ըլլայ. Նեշեստին ու Կիրելը Նեփանու Քաղինդոն շափազանց խառութեամբ ու անհանդուրութեամբ վարուած ըլլան “մի և նոյն վարդապետութիւնն ուսուացնող” հայրապետի մը հետ: Այս շատ հեղինական հարցին արթանալոր պատասխանից տալու համար հարկ է յետոյ անցնիլ Նեստորի գրական գործունէութեան, ուր աւանդուած է հեղինակի անկախորեն իւր գաղափարներն ու վարդապետութիւնը. “Յանդիման ամենայն ժողովոցոց, անխնայ այրած “Ղատի Խորհրդոց դրբերուն, (Գիլք թղթոց, էջ 8) հրաշքով կարծես ազտատած մացուածներուն ընթերցումը կը գնէ այս ատեն մեր առջեւ Նեստորին բնիկ Քիրիառոսախառութիւնը՝ իւր զանազան ճիշզառութեամբով. որոց մարդակիսի ուսումնամարդութիւնը միանը կը կանգնէ մեր գէմ անզար Նեստորը, որ է բնականաբար celui des anciens, ունի Յակովի և Յովանի առաքելութիւնը. Նեստորի մասն ամրակիսի ուսումնամարդութիւնը միանը կը կանգնէ մեր գէմ անզար Նեստորը, ունի Յակովի և Յովանի առաքելութիւնը. Նեստորի մասն առանց միաժամանակ նկատի առնել անդ հակոսակրքներու, ու բարեկաններուն վարդապետութիւնը, անկարելի թուած է Աւուցապետին բարեկաններաբար, որով հարկագրուած է Ներկայացրել թէեւ համառու, այսու հանդերձ անհամար անհամարութիւն մը զօր կը ներկայացընէ գինակարգութեանս շարուածներիւն՝ և la controverse nestorienne. յատկապէս մատղրութեան արժանի են “Նեստոր եւ թէուզոս Մապունեսացին” (էջ 136—149) եւ “Նեստոր եւ ուղղափառ վարդապետները (էջ 150—201) զլուխները, մասնաւորապէս սահմայն վերջինը, ուր Տիմոֆին կը լւսաբանուին փօտէ, նոնցտուու, որեւածուու, ասութիւնները

նեստորեան ու կիւրեղեան մարով եւ թէ ի՞նչ
է ըստ ինքեան միա ջայուս օսէպաշալուն. Սոյն
գըխոյն կը յաջրդէ ոչ նուազ կարեւոր դլու Խ
Նestorius et les hérésies christologiques (էջ 203—217), որ կը շաշափէ մեծ հմտու-
թեամբ արհանասաց միաբնացը եւ ապողինար-
ներու մոլորութիւնները եւ որ Սամոստացոյ
վարդապետութիւնը:

Կեստորական ու եւտիքեան բարդ ու
անորոշ ինդիներու անել բաւզէն անմոլար
ընթանալու համար անհրաժեշտ հարկաւոր է
աչքի առջև ուսնենալ ժի է ժի ի սրանչեի
ուսու մասիրութիւնը: Մինչ կը յանձնարարենց
նցնը մանաւորապէս մերիննեռն:

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՅՆԵԱՆ

ԱՅԻ ԵՒ ԱՅԼ

Ա.

Խաչատոր Արովիան:

Վաղուց հետապնդելով մի խնդրի, որ կազ
ունի նաեւ արեւելահայ գրականութեան Մոդի-
կանի հետ, չենք դանուն բաւականաշար լու-
սարանութիւն եւ մինչեւ այսօր էլ չենք գտած.
ուստի ինդիրը մում է մեզ համար բաց եւ
կարօս անդրագոյն հետապնդման: Սակայն
ներկայիւս իրեւ դոկումենտ Հանդէսի ընթեր-
ցողների համար հետաքրքրութիւնից բարորդին
զուրկ կարող է չը լինել հետեւել գրութիւնը,
որը ի պատասխան Ղարաբաղի թեմական դպրա-
նոց Տեսնի մեր մշական հարցերի համաձայն
պաշտօնական գիմնաֆի, սատուել է Դորովատ-
իւրեան Համալսարան անշնչաց:

Պ. Ժ. Լ. Կայսերական Խորեւի համալ-
սարան. Վերատեսուչ 10 գեկանեմբերի 1912 թ.
թ. 7855, + Խորեւ, լինի. Նորին Գերամեծա-
րութեան Հ. Վերատեսին Ղարաբաղի Հայոց
Հոգեւոր Սեմինարիայի, Ի հետեւամ այս ամի
Նոյեմբերի 16ից Գրութեանդ թիւ 65, պատիւ
ունիմ հազրդելու Զերդ Գերամեծարութեան,
որ Կայսերական Խորեւի համալսարանի (Խափին՝
Դորովատի) ուսանողների ցացաներում ընդ-
համապէս չի հանդիպում Խաչատոր Արո-

վիանցի անունը:

Համալսարանի արխիւում կատարուած

1861 եւ 1862 թ. այստեղ ուսանող է եղել
քաղաքատնտեսութեան մասնաճիւղում հայազգի
վարդան Խրիստափորովիլ Արովիանը, թերեւս
Խաչատոր Արովիանցի ազգականը, որ ծնած է
Թիվլում 1843 թուին, եւ պետական պաշ-
տօնայի զանակ է: Այս Արովիանը չի աւար-
տել դասընթացքը համալսարան, բայց
1864 թ. քննութիւն է տուել համալսարա-
նում եւ ուսուացքից ուսուցչութեան իրաւունք
է սատցել եւ յետոյ 1890 թ. Երեւանի Հո-
գեւոր Սեմինարիայում ուսուցիչ է եղել:

1834 թ. արտաքուա 18 ուսանողների,
Դորովատի Բուրշնչավախ անդամների, ցուցա-
կում չի հանդիպում ոչ Արովիանցի եւ ոչ
Արովիանի անունը Վերատեսուչ (անընթեռնի),
քարտուզար ուսանողական գործերի (անըն-
թեռնի):

Այս գրութեան առիթը եղել է ինչպէս
ասացնեք, Ղարաբաղի թեմական Դպրանոցի
Տեսչի խնդիրը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

Վերատեսուչ Ղարաբաղի Հայոց Հոգեւոր
Սեմինարիայի թ. 65, 1912 թ. Նոյեմբեր 16,
+ Շոշչի Նորին Մեծապատռութեան Խորեւի,
Խափին Դորովատի, Կայսերական Համալսարանի
Վերատեսին Հայոց գրութերը իրենց պատմական
հետազոտութիւնների ժամանակ՝ վերաբերաման
Նորոցյան գրականութեան, որի նախակարա-
պեաներից մենք է Զեր ալմա մատերի սան՝
Խաչատոր Արովիանը, վերջնոյն կենսագրու-
թեան մեջ նրա ուսանողական կեանքի շրջնոր-
դութեամբ են անցնում, չունենալով իրենց
ձեռքին սույոց աեղեկութիւններ: Արգ՝ ի նկատի
ունենալով որ ներկայում մեր պատմասկներոց
մեջ յարացնել է այդ պակասը լացնելու Հարցը,
Համալսարանու չեք գտնել արգելք կարգադրել,
Արիսին հանել եւ հաղորդել հետեւեալ աե-
ղեկութիւնները Հոգեւոր Սեմինարիայի
Վերատեսին անունը: 1. Եհցուում է արգելք
Խաչատոր Արովիանի անունը այս 17 ուսա-
նողների Դորովատի Բուրշնչավախ թուում,
որուն 1834 թ. 12 Գետարարի համալսարանից
արտաքուեցին եւ ենթարկուեցին ոստիկանական
խստացյան հակուռաթեան, իսկ նրանցից երեքն
մերժաց ընդունիլ պետական ծառայութեան
մեջ նշանաւ եւ յետոյ 1835 թ. յունիսին
ներկացն ըորոշը եւ թշլուսթիւն սասացան
իրենց ընթացամբ աւարտել սասական որեւէ
համալսարանունից: 2. Ո՞ր
թուին է մոնել Խաչատոր Արովիանը համալ-
սարան. ուսումնամիջել է արգելք որեւէ մատ-